

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

O‘ZBEK VA RUS PEDAGOGIK DISKURSIDA ANGLISIZMLARNING SEMANTIK DERIVATSIYASI: MA’NO TORAYISHI VA KENGAYISHI HODISALARI

Mustafoqulova Zarifa Baxodir qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Annotatsiya

Mazkur tezisda o‘zbek va rus pedagogik diskursida faol qo‘llanayotgan anglisizmlarning semantik derivatsiyasi, xususan, ma’no torayishi va ma’no kengayishi hodisalari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Globallashuv va raqamli ta’limning rivojlanishi natijasida pedagogik terminologiyada ingliz tilidan o‘zlashgan birliklar soni ortib bormoqda. Bunday birliklarning o‘zlashish jarayonida ularning dastlabki semantik xususiyatlari saqlanib qolishi bilan bir qatorda, yangi ma’nolar bilan boyishi yoki ma’no doirasining torayishi kuzatiladi. Tadqiqotda pedagogik diskursda uchraydigan ayrim anglisizmlar misolida semantik transformatsiya jarayonlari ko‘rib chiqiladi hamda o‘zbek va rus tillaridagi ma’no o‘zgarishlarining umumiy va farqli jihatlari aniqlanadi.

Kalit so‘zlar: anglisizm, pedagogik diskurs, semantik derivatsiya, ma’no torayishi, ma’no kengayishi, o‘zlashma so‘z, terminologiya, o‘zbek tili, rus tili.

Kirish

Bugungi kunda ta’lim tizimining globallashuvi, xalqaro akademik hamkorlikning kengayishi va raqamli texnologiyalarning ta’lim jarayoniga faol kirib kelishi pedagogik terminologiyaning rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Ayniqsa, ingliz tili xalqaro ilmiy va ta’limiy kommunikatsiyaning asosiy vositalaridan biri sifatida o‘zbek va rus tillarining pedagogik leksikasiga ko‘plab yangi birliklarning kirib kelishiga sabab bo‘lmoqda. Anglisizmlarning tilga o‘zlashishi faqat yangi so‘zlarning paydo bo‘lishi bilan cheklanmaydi. O‘zlashma birliklar yangi til muhitida qo‘llanar ekan, ularning semantik tarkibida ham turli o‘zgarishlar yuz beradi. Jumladan, so‘z ma’nosining

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

torayishi, kengayishi, ma’noning ixtisoslashuvi va yangi kontekstual ma’nolarning shakllanishi kuzatiladi. Shu sababli anglisizmlarning semantik moslashuvi zamonaviy tilshunoslikning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

Semantik derivatsiya til birliklarining mavjud ma’nosi asosida yangi ma’no hosil bo’lishi yoki ma’no tarkibining o’zgarishi jarayonidir. O’zlashma birliklarning boshqa tilga kirib kelishi jarayonida semantik derivatsiya alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki yangi til muhiti o’zlashma so’zning qo’llanish doirasiga, mazmuniga va funksional xususiyatlariga ta’sir ko’rsatadi. O’zbek va rus pedagogik diskursida uchraydigan anglisizmlarning ma’no o’zgarishlarini ikki asosiy yo’nalishda ko’rish mumkin: ma’no torayishi va ma’no kengayishi.

Ma’no torayishi natijasida o’zlashma birlikning dastlabki tildagi keng ma’nosi qabul qiluvchi tilda muayyan soha yoki faoliyat turi bilan chegaralanadi. Masalan, ingliz tilidagi platform leksemasi umumiy ma’noda “platforma, maydon, asos” kabi ma’nolarda ishlatiladi. Zamonaviy pedagogik diskursda esa o’zbek va rus tillarida *ta’lim platformasi* (образовательная платформа) shaklida, asosan, elektron yoki raqamli ta’lim xizmatini anglatadi. Demak, umumiy mazmun muayyan pedagogik va texnologik sohaga ixtisoslashadi. Shuningdek, tutor anglisizmi ham semantik ixtisoslashuvga uchragan birlik sifatida qaralishi mumkin. Ingliz tilida *tutor* turli ta’lim kontekstlarida o’qituvchi, murabbiy yoki individual ta’lim beruvchi shaxsni anglatishi mumkin. O’zbek va rus pedagogik diskursida esa ushbu birlik ko’pincha muayyan ta’lim jarayonida talabaga individual yoki guruhli maslahat beruvchi shaxsni ifodalash uchun ishlatilmoqda.

Ma’no kengayishi esa o’zlashma birlikning qabul qiluvchi tilda dastlabki ma’nosiga nisbatan kengroq semantik doirada qo’llanishi bilan izohlanadi. Masalan, ingliz tilidagi online birligi dastlab “internet orqali, tarmoqqa ulangan holda” ma’nolarida ishlatilgan bo’lsa, zamonaviy o’zbek va rus pedagogik diskursida *online dars*, *online ta’lim*, *online kurs*, *online seminar*, *online platforma* kabi ko’plab birikmalar tarkibida faol qo’llanadi. Natijada birlikning funksional-semantik qo’llanish doirasi kengayib, ta’limning turli shakllarini ifodalashga xizmat qilmoqda. Yana bir muhim misol - workshop anglizmi. Ingliz tilida ushbu birlikning asosiy ma’nolaridan biri amaliy mashg’ulot yoki seminar

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO’LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

shaklidagi tadbirni bildiradi. O‘zbek va rus pedagogik diskursida esa *workshop* turli xil interaktiv seminarlar, amaliy mashg‘ulotlar, mahorat darslari va treninglarni ifodalash uchun qo‘llanmoqda. Bu holat o‘zlashma birlikning funksional qo‘llanish doirasi kengayganini ko‘rsatadi. Master class / masterklass birligi ham zamonaviy pedagogik diskursda faol ishlatiladigan anglisizmlardan biridir. Ushbu birlik dastlab muayyan kasbiy yoki ijodiy faoliyat bo‘yicha mutaxassis tomonidan o‘tkaziladigan namunaviy mashg‘ulotni anglatgan bo‘lsa, hozirgi pedagogik muhitda u turli fanlar bo‘yicha amaliy mashg‘ulot, tajriba almashish tadbiri va ochiq dars ma‘nolarida ham qo‘llanmoqda. O‘zbek va rus tillaridagi jarayonlarni qiyoslash shuni ko‘rsatadiki, har ikkala tilda ham anglisizmlar semantik jihatdan faol moslashmoqda. Biroq ularning o‘zlashish darajasi, qo‘llanish chastotasi va yangi ma‘no hosil qilish imkoniyatlari tilning ichki qonuniyatlari hamda pedagogik kommunikatsiyaning o‘ziga xos xususiyatlari bilan belgilanadi. O‘zbek tilida ayrim anglisizmlar bevosita inglizcha shaklda qo‘llanayotgan bo‘lsa, ayrimlari fonetik va grafik jihatdan moslashtiriladi. Rus tilida esa o‘zlashma birliklar rus tilining grammatik va so‘z yasash tizimiga faolroq moslashishi mumkin. Masalan, *онлайн-обучение, онлайн-курс, тренинг, коучинг* kabi birliklar rus pedagogik diskursida mustaqil terminologik birliklar sifatida shakllangan. Shu jihatdan anglisizmlarning semantik derivatsiyasini faqat lug‘aviy o‘zlashuv hodisasi sifatida emas, balki til, jamiyat va ta’lim tizimidagi innovatsion jarayonlarning o‘zaro ta’siri natijasi sifatida baholash mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek va rus pedagogik diskursida anglisizmlarning o‘zlashishi zamonaviy ta’lim terminologiyasining rivojlanishidagi muhim omillardan biridir. O‘zlashma birliklar yangi til muhitiga kirib kelish jarayonida semantik jihatdan moslashib, ma‘no torayishi yoki kengayishiga uchraydi.

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, ma‘no torayishida anglisizmning umumiy ma‘nosi muayyan pedagogik yoki raqamli ta’lim sohasi bilan chegaralanadi. Ma‘no kengayishida esa birlikning qo‘llanish doirasi kengayib, yangi pedagogik vaziyat va tushunchalarni ifodalash imkoniyati paydo bo‘ladi. O‘zbek va rus pedagogik diskursidagi mazkur jarayonlarni o‘rganish nafaqat zamonaviy ta’lim

“ZAMONAVIY TA’LIMDA SUN’IY INTELLEKTNI QO‘LLASHNING ISTIQBOLLARI VA MUAMMOLARI” XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN 22-23-MAY 2026-YIL

terminologiyasining shakllanish mexanizmlarini aniqlash, balki tillararo o‘zlashuv, semantik transformatsiya va lingvomadaniy moslashuv jarayonlarini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Crystal, D. *English as a Global Language*. Cambridge University Press, 2012.
2. Haugen, E. The Analysis of Linguistic Borrowing. *Language*, 1950, Vol. 26, No. 2, pp. 210–231.
3. Katamba, F. *English Words: Structure, History, Usage*. Routledge, 2005.
4. McEnery, T., Hardie, A. *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge University Press, 2012.
5. Munday, J., Ramos Pinto, S., Blakesley, J. *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. Routledge, 2022.
6. Арнольд, И. В. *Лексикология современного английского языка*. Москва: ФЛИНТА, 2012.
7. Крысин, Л. П. *Иноязычные слова в современном русском языке*. Москва: Наука, 1968.
8. Земская, Е. А. *Современный русский язык. Словообразование*. Москва: Просвещение, 1973.